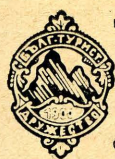

Български туристически съюз
ЦЕНТРАЛЕН СЪВЕТ

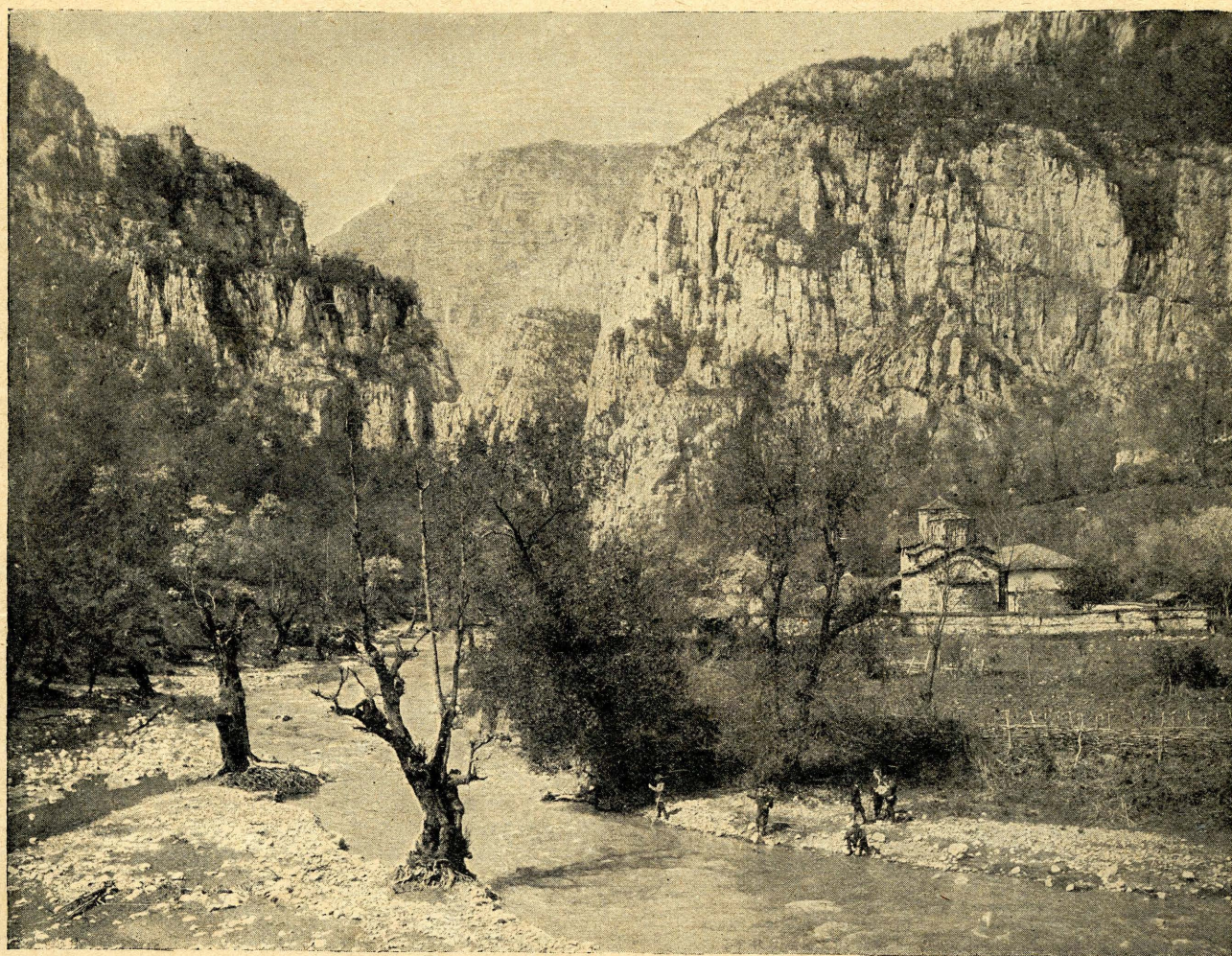

БЪЛГАРСКИ ТУРИСТ

Година XV.

Ноември — 1922.

Книга 3.

ПОГАНОВСКИЯ МОНАСТИР

ПОГАНОВСКИЯ МОНАСТИР

от Кр. Миятев.

Това е едно от прелестните кътчета на българските земи, пред които договорят за мир в Нйойи спусна черна завеса. Вжлшебните скалисти стени на ушелието, буйният бяг на Ерма, самотният звън на монастирската камбана, кротката молитва на забравен от света отшелник, — всичко това стана като далечен спомен от едно минало, което е угаснало внезапно. Вместо веселата песен на чучулигите, оттам сега долита само сподявен стон; там е тихо и пусто като в стари, отдавна напуснати гробища.

А до преди година-две Погановският манастир беше едно от най-любимите места на нашия турист. В неговата тишина, обхваната от обятията на диви и сурови скали, можеше да се изживее напълно великата душа на природата. Защото Погановският манастир е приказка, неговата околност — легенда. И който чуе тази легенда със собственото си сърце, той никога не ще забрави онзи мир от вжлшебства, що се открива пред погледа. Погановският манастир е светиня на хората и природата. До нея се отива само с кървави нозе и пречистено сърце, готово да обхване чистотата и величието на едно творчество, което няма сжперници. Там душата трепти като волна птица в небето и се пълни със смътна гордост за нящо неясно, неопределено, което се чувствава чрез цялото ни същество.

Но покрай своите природни красоти Поганов-

ският манастир ни е скъп, защото представя и една страничка от книгата на минали дни. Той е паметник на отдавнашна, изоставена в пустинята култура, бисер от сжкровищницата на българския дух и толкова по-драгоценен, защото в него се отразява лазура на далечното италианско небе.

*

Скромни стопански и жилищни постройки ограждат неговия правоъгълен двор, в средата на който се издига спретнатата монастирска църква. Както и повечето стари български църкви, така и Погановската не блещи нито със своите размери, нито със своето великолепие. Но все пак, в сравнение с църквите в Калотино, Беренде, Земен и пр., тя заема първо място по своето архитектурно разчленение, което ѝ придава особена стройност и приятен вид. Самият градеж на църквата е прост и ако не смятаме малкото дялани камъни, можем смело да кажем груб. Известно оживление в масата безредно трупани камъни внасят само тухлите, които опасват куполния тамбур в хоризонтални пояси. Такива пояси разчленяват и самите стени на църквата и кулата над притвора, но тук се прозира вече и явно орнаментален стремеж, който подражава на по-старата македонска архитектурна школа. Несравнено по-голямо движение във външността на църквата е постигнато чрез издаващите се релефно из стените проекционни арки на покривните сводове, трите ап-

сиди и най-после **четирис**тенната едноетажна кула, редом с която се **издига** и осмостенен тамбур с малки полуколонки по **жглите**, ограждащи слепи арки с тесни прозорчета. Все **така** скромна е и вътрешността на тая църква. Седемте прозореца на тамбура и малките мазгали на апсидите **пропушат** сподавена светлина върху стените, **изписани** отгоре до долу с потъмняли от времето фрески, които сж и единствената, проста на глед, но от пжрвостепенно значение украса на църквата.

Тоя тип църкви, пренесен вероятно от Атон, е характерен за югозападна България. Не може да се установи с положителност, кога той е бил въведен и затвърден тук, но изглежда, че най-старият паметник от тоя вид остава за сега църквата на Погановския манастир. В сжщност ние знаем много малко за историята на тоя манастир. Поменикжт на бжлгарските царе, който е намерен в него и който се пази сега в Народния музей, говори само за сжществуването на манастира от XVI в. насам. Местните предания, почиващи повече на легендарна почва, отдават основаването на манастира на цар Константин и царица Елена. Но все пак, тия две имена, случайно сжвпадащи с имената на основателя на Цариград и неговата майка Елена, не сж без всякакво историческо основание в преданията за Погановския манастир. В западната фасада на църквата, непосредствено над покрива на външния притвор сж вградени три кржгли каменни плочи, на които сж вджлбани поотделно имената на манастирския патрон Св. Иоан Богослов и тия на ктиторите: **Господинъ Константинъ** и **Госпожда Елена**. Името на тоя Константин е сжврзано още веднаж с патрона на църквата и на друго място, а това не оставя никакво сжмнение, че те не сж случайно сжчетани в тая църква и че имат известно отношение кжм нейната история. Но кои могат да бждат господин Константин и госпожда Елена? Самите титли показват, че в случая ние имаме работа с двама владетели, каквито наистина историята познава в тия краища през втората половина на XIV в., когато тук след смжртта на Душана се обособи, отначало като независимо, а после васално на турците, Кюстендилското или Велбуджско княжество. Както е известно, деспот Константин или господин Константин, както той сам се титулува в повечето грамоти, поема сам управлението на княжеството след смжртта на брат си Иоан Драгаш и майка си Теодора-Евдокия, приблизително кжм 1381 г. Но преди това, още в 1356 г. той се оженил за Кера-Тамар, най-голямата Иоан-Александрова джщеря, която му добила дете — Елена, омжжена в 1393 г. за Мануил Палеолог. Това сж, следователно, пжрвите ктитори на Погановския манастир, основаването на който ще трябва да се отнесе най-кжсно кжм 1392 г., тжй като на следната година Елена напуснала отечеството си като сжпруга на византийския император, а една година след това, на 10 октомври

1394 г. баща ѝ Константин паднал убит в битката при Ровине.

По-нататжшната сждба на църквата не ни е известна. Едно е ясно, обаче, че такива мощни ктитори като деспот Константин и джщеря му Елена не сж могли да оставят благочестивото си дело недовжршено. Църквата е била украсена и разписана, ако не веднага, то поне наскоро след постройката ѝ. Но тая живопис не е достигнала до нас. Кжм средата на XV в. политическите условия в Кюстендилското деспотство се променили. Автономните му права били унищожени, областта присжединена кжм турските владения, а заедно с това изчезнала и християнската закрила над църквите. Вследствие на това, или може би само на случаен пожар или други стихии, Погановската църква ще да е била отчасти развалена и чак кжм края на XV в. отново поправена. Това поне е сигурно за повторното разписване в 1500 г. на нейната вътрешност, за което свидетелствува надпис над входната врата.

За щастие, цялата живопис на Погановската църква, потъмняла от прах и дим, е добре запазена и представя един целостен паметник, с каквито бжлгарската старина може рядко да се похвали. Но значението на Погановската църква не се заключава само в това. Нейната живопис се явява като илюстрация на онзи обрат в гржко-византийското изкуство, който се характеризира в бжлгарските земи главно с надмощието на западния реалистично-живописен елемент, насаден на безжизнената и мжртва вече византийска почва като крехка фиданка на ново време, нов мироглед и нови естетически изисквания, родени под лазурното небе на италианския Ренесанс.

Пазейки спомена за предишния вид и украса на църквата, нейните възстановители, въпреки неблагоприятните политически условия, сж искали отново да въздигнат делото на Константин и Елена, като за образец сж взели някоя по-голяма манастирска църква в Македония. За да се добие по възможност по-пжлна по сжджржание декоративна картина, използвали всички кжтчета и всички плоскости на стените. Изобразили литургически и догматични сюжети, сцени от живота на Богородица, Христос и великите църковни отци и, най-после, множество ликове на мжченици и преподобни отци, — всички повече в традиционна концепция, каквато намираме в македонските църкви през XIV и XV в., но и с явни нови елементи в стилните и иконографски особености, които сжчат кжм едно пряко влияние на италианската живопис.

В това отношение на Погановската стенопис се припада пжрвостепенно значение в историята на Балканското изкуство. Наистина тя не е пжрвата, която се е освободила от византийските традиции, и не пжрва тя е отразила в себе си натурализма на Запада, но затова пжк тя най-решително се е отжрсила от старите окови, за да отвори широко вратите си за новите форми на новото време. 3

тази област Погановската стенопис е изпреварила атонската и ѝ е отнела досегашната слава на първостепенен фактор в формацията на Балканското изкуство.

Вместо плоскостната трактовка на сюжетите, суровата и уморителна симетричност на композициите и безжизнената, понякога чисто театрална постановка на фигурите, в Погановската стенопис ние намираме нова художествена ориентировка, която си служи със средствата на италианската живопис, открити през епохата на Ренесанса. Чувството на художника за перспектива, дълбочина, натуралистична моделировка и реализъм в поза, движение и облекло се забелязва във всяка картина и всеки детайл.

Сравнена с останалите балкански паметници, Погановската стенопис се явява като истинско художествено произведение на едно сравнително индивидуално творчество, което, за съжаление, никъде другаде в българските земи не е намерило подражатели и продължители, за да можем днес да говорим и за български „Ренесанс“ поне в изкуството.

Но за един такъв приржст в духовния живот на българите сж липсвали всички необходими условия и ако срещаме слаби зачатъци в Погановския манастир, то те не сж нищо друго освен едно случайно явление, изолирано в царството на орлите и самотата.

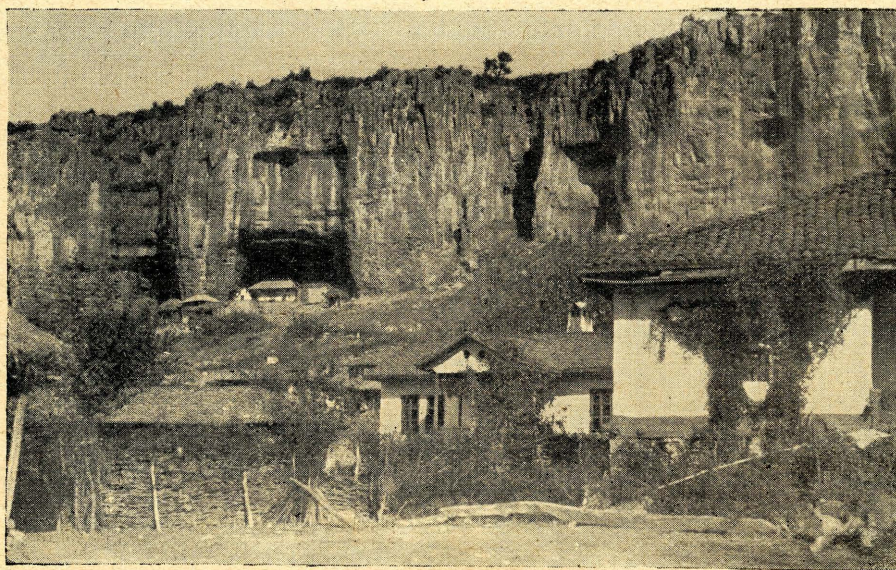
ПО РЕКА ЧЕРНЕЛКА.

Навикнали да бродим из планините, ние преминаваме бързо равнините, малко се вглеждаме в тях, очите ни са обжрнати винаги към далечните силуети на заснежени върхове, там дето те се допират до небето и милват загубените в хоризонта облачета. Но какво представляват долините и равнините пролет, когато едно след друго се подигат

Ако потеглите от Плевен към юг, пред вас се отваря необятна въздухообразна местност, прошарена с пространни гори, която все повече се издига към Балкана, за да се слее с него в далечината. Никой не подозира, че тази равнина е прорязана с толкова много долинки, които крият от погледите на пътника изворчетата и рекичките си и които дават приют през лятото на хора и животни.

Такава е и долинката на река Чернелка, само десетина километра далеч от Плевен. Когато се надвесите над село Карагуй, тогава само ще се открие пред вас този прелестен кът. Отвесни скали до стотина метра високи оградят малката долинка, оросявана богато от Чернелка, която лъкатуши през градини и ливади, пробива си път под скалите, дава живот на многобройни воденици, прибира водите на буйни изворчета, за да ги отнесе към Вит и Дунава.

Елате тук в хубав слънчев ден, откъснете се от световния шум, забравете

Село Карагуй

из рохкавата земя цветовете, разтварят чашките си, за да поздравят слънцето и като малки жертвеници да понесат благоуханията си към Бога? Послушайте шуртенето на рекичките, които ще засжхнат в знойните летни дни, послушайте песента на чучулигата в ранно утро, вслушайте се в далечното кречане на жабите, в песента на закъснял бродник. На душата става топло, леко, весело, краката стъпват по-здраво по росните полета.

времето и се вслушайте в легендите на скалите, преживейте с тях вековете. Ето до само селото, повалена като великан, лежи грамадна скала, откъснала се от висините, а завиете ли малко надолу вие виждате вече следите на нашия прадед, когато облечен само в кожи спокойно се припичал на слънцето и отивал само на десетина крачки от тук да тжрси и дебне жертвата си. Поровете само с пржстите си под надвесените скали и вие ще

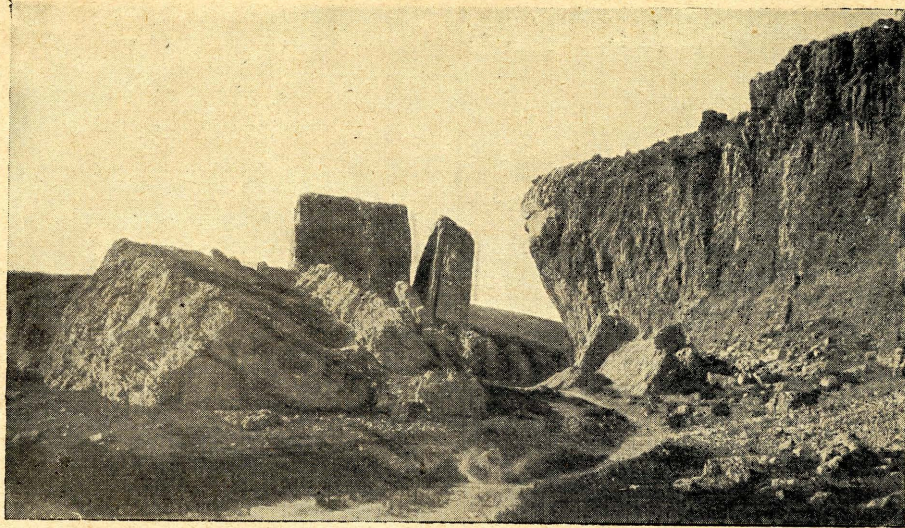
намерите останки от неговото жилище, от неговите сждове, части от неговите каменни орждия. Водата отниси постепенно тия останки, скалите се рушат, затрупват миналото.

Ето тук насреща се таи и някаква пещерка. Изкуственият ѝ вид едва се вече познава в треволяка, а вътре се долавя шуртенето на малко поточе, чува се равномерното падане на малки капчици. Водата се провира под камжните и се губи в ливадите. Тук идвали в лунни нощи да се кжпят русалки, тук идвали, идват и сега немощни и болни да тжрсят цяр и утеха.

Минават се векове и след кжрвави борби тук виждаме друг народ, построил крепости, пробил скалите, завардил вжрхове. Синовете на далечния Рим са се вглеждали може би нощем в тжмнината, за да открият незнайния и страшен враг, те може би са тжгували тук за триумфи и зрелища в родината си.

А после дохождат хуни, бжлгари, славяни. Всичко се руши, запустява. Само някое название ни напомня още за тжмното онова време.

До самото село, високо в скалите вие ще видите чудни рисунки. Изджлбани дупчици с размери от няколко милиметра в диаметжр до няколко сантиметра, пржснати по цялата площ на скалата, изджлбани фигурки на хора, животни, растения. Дали тези дупчици не са сжбирали кжрвта на жертвените животни, дали тези камжни не са служили за поставяне свещените дарове? Всеко племе, всеки

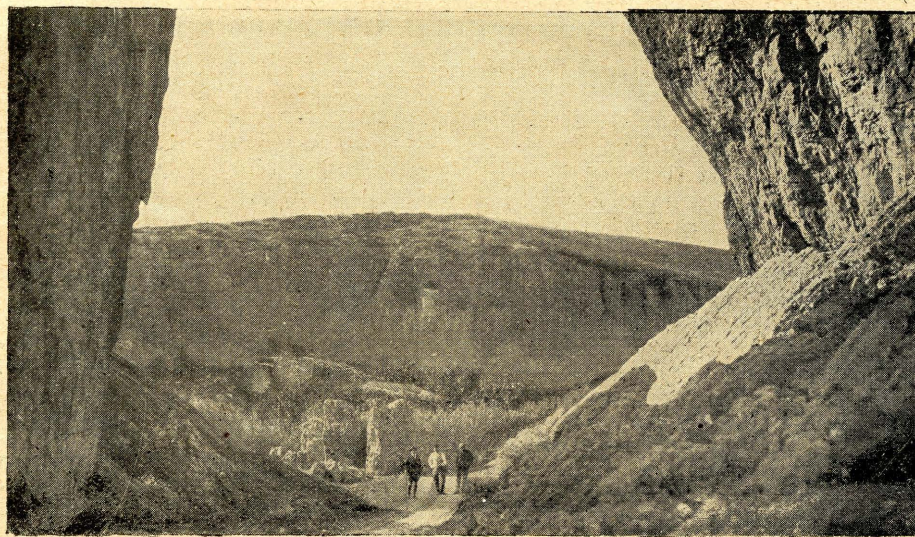
По долината на р. Чернелка

народ преминал и оставал тук по една рязка, по една следа. Тук наблизу, пак в скалите е и „Царевата дупка“. От далеч се прозира тя, като малжк отвор на параход. От тук скрит царят е гледал как е умирали народжт му, хвжрлян от скалите, как е гинело царството му. Попитайте, когото и да е, попитайте и малкото овчарче, то ще ви покаже страшната скала.

Сега всичко е тихо и спокойно. Отделни камжни от крепостта достигат дори до реката, отровни змии са намерили тук между тржнаците убежище. Земята е прибрала всичко в пазвите си, вековете личат следите от човешката ржка . . .

Денят чезне. Весело прелитат гургулици в вжрболака, няколко врабци се кжпят в водата, а отгоре преминава бавно орел, завжртва се и отлита на юг.

Ив. Варджиев.

По долината на р. Чернелка

БАЛКАНСКАТА ПЖСТЖРВА У НАС

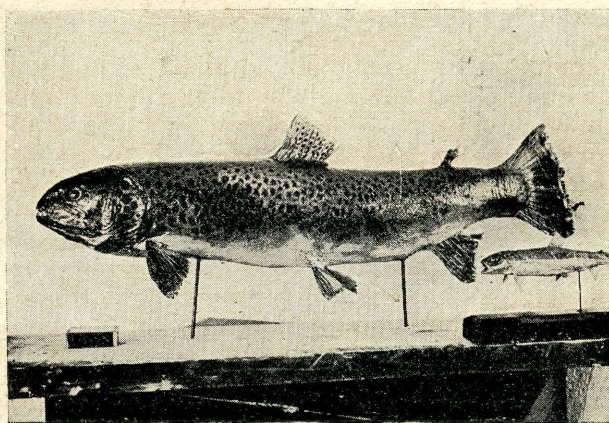
(TRUTTA FARIO LIN)

от Пенчо Дренеки.

Двойното си народно име балканската пжстжрва е получила от обстоятелството, че тя обитава само балканските бистри и бжрзотечни потоци и че по цвят тя е красиво опжстрена с всички нюанси на седемте цвята на джгата. — Легендата разправя, че красивата овчарюва годеница от скръб по своя годеник се хвжрила в бистрите води на планинското езерце и се превжрнала в красива бяла рибка. Един ден млад рибар хванат красивата рибка, наклал огжн и я турил на скалата. Горката рибка плачела като човек, а рибарят я набождал с вилицата и обржщал на другата страна. И колкото пжти я набождал, толкова пжти тя изохквала тжй силно, че и младият рибар найсетне потреперал от страх и побжрзал да я отнесе в езерото. Когато я пуснал, водата станала кжрваво-червена. Горските поточета скоро измили кржвта от раните, но и до сега по тялото на красивата рибка останали червени белези. Това са червените ѝ петна. Тя станала пжстра и я нарекли пжстжрва.

Балканската пжстжрва е твжрде разпространена и обикновена у нас. Тя е единствената риба, която обитава нашите планински езера, реки и ручеи над 1000 м. височина, а в Пирин-планина се лови в езерата и на 2000 м. Според R a m o n d в Пиринеите тя достига и до 2270 метра. Макар името ѝ да е известно всекиму и славата ѝ да се носи навсякжде, малцина са, които познават вкуса ѝ. Защото тя е станала голяма редкост у нас. Това безспорно се дължи на безсистемното и хищническото ѝ ловене и изстребление. Преследва се с всички позволени и непозволени средства: бомби, вар, рибе биле, отбиване цялото течение на реките и пр. По такжв начин тя е буквално унищожена и изстребена от Витоша, дето се е запазила само в един тесен район около по-отдалечените от София околности, а именно: около с. Бистрица, по едноименната река, приток на Искжра; с. Железница по р. Ведека, приток на Искжра и около с. Чупетлово, дето минава Реката, приток на река Струма, от Беломорския басейн. В Рила планина е почти на изчезване, особено в околностите на Чам-Кория и Рилския манастир, дето лятно време се унищожават сжс стотини килограми дребна пжстжрва, ловена в притоците на Марица, Искжра, Струма и свжрзващите ги с тях ручеи и езера. Родопите сж сжщо обезрибени от пжстжрва. В тях по-запазени са Източните Родопи, най-вече Пашмаклийско, особено с. Устово, кждето и днес се ловят едри до 2 и 3 килограма пжстжрви, каквито са голяма редкост другаде. В Стара-планина на много места балканската пжстжрва е сжщо изстребена и е станала голяма редкост. В целия за-

паден Балкан тя е почти унищожена. Запазена е в някои само реки на Берковския и Врачанския балкани. В Централния Балкан е сравнително по-запазена, особено в Троянския, Тетевенския и Калоферския Балкани. Единични, обикновено едри екземпляри (виж снимката), се крият още и в Глава-Панега, но културното дело на човека е свило гнездо и тук, поради което и тия единични екземпляри, които са редкост и по своята големина забележителни, скоро ще изчезнат. Сжщо така почти изчезнала е пжстжрвата от Шипченския (Габровския) и Тревненския балкани. А най-пострадал в това отношение е Източният Балкан,

Пжстжрва от Глава Панега (голямата) и от изворите на Марица (малката)

за който е известно, че отавна пжстжрва няма. В Осогов планина пжстжрвата е редкост. В Странджа планина е сравнително добре запазена. Но най-добре е запазена тя в Пирин планина. Благодарение на отдалечеността на тая планина от големи центрове и населени места и недостжпността ѝ за „любители на природата“, тя тук се е запазила много добре и повече от 100 езера, с многобройни ручеи и реки, гжмжат от пжстжрва.

Според мястото и водата, в която живее, пжстжрвата предствалва многобройни разновидности по отношение на цвета си.

Обикновено се казва, че това разнообразие в цвета на балканската пжстжрва е в зависимост от характера на мястото, кждето пжстжрвата живее, после от храната, вжзрастта и сезона. И действително, в светли води с варовит терен, пжстжрвите са предимно светли, когато в масивни терени и тжмни сенчести места, те са предимно тжмни, в някои случаи дори черни. През време на моето по-проджлжително стоене в Чам Кория можах да

наблюдавам маса пжстжрви от Рила, които често от едно и сжщо място ловени, се различаваха по цвят и тон. Но изобщо те се отличават по своята тжмна окраска сравнително с тия, които познавам от Троянския (Бели и Черни Осжм) и от Тетевенския (Рибарица) балкани. Пжстжрвите от последното местонахождение — Рибарица, приток на р. Вит, сжщо са по-тжмни, от тия в пжрвите две местонаходища — от Бели и Черни Осжм. А и пжстжрвите от Бели и Черни Осжм се отличават помежду си и могат да се характеризират с имената на самите реки, в които живеят — бяла и черна пжстжрва. Това разнообразие в нюансите на пжстжрвата най-добре се наблюдава в Пирин-планина, кждето, без да може да се ориентира, човек ще лови от едно и сжщо езеро, от една и сжща река, най-различно опжстрени пжстжрви.

Половата зрелост на балканската пжстжрва настпва обикновено кжм четвжртата година, а в мъжките — една година по-рано. Най-малки женски пжстжрви с хайвер са улавяни до 14 см. и са имали 171 зржнца хайвер. С нарастването на пжстжрвата, нараства и числото на хайверените зржнца. Пжстжрва от $\frac{1}{2}$ кгр. може да има 500—800 зржнца хайвер, а от $1\frac{1}{2}$ кгр. до 1700 зржнца. Хайвержт на пжстжрвата е еджр, благодарение на което количеството му е ограничено и плодовитостта малка. Вследствие на тая си малка плодовитост пжстжрвата лесно може да се унищожи, особено кждето ловжт ѝ става с всички позволени и непозволени средства.

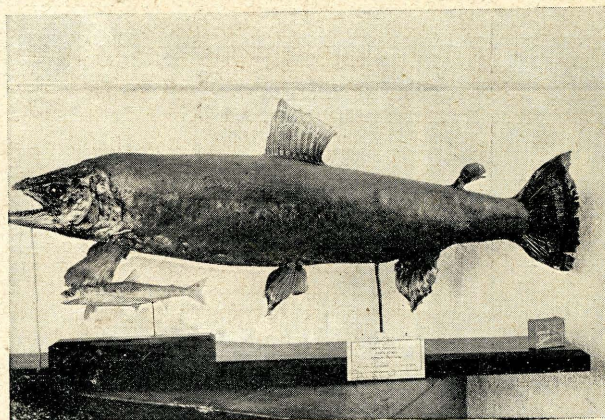
Вкусното месо на балканската пжстжрва се отличава от това на останалите риби. Често то е оранжево-червено, което се джлжи вероятно на храната. Обаче, знае се, че мжршавите, слабите пжстжрви не могат да имат червено месо, а само тжжстите, особено стерилните (безплодните) индивиди, които не са редкост между пжстжрвите. Вкусното месо, което има пжстжрвата, е причина за нейното голямо преследване и унищожение.

Ловжт на пжстжрвата, както и на всички грабливи риби, става най-правилно с в ж д и ц а, като за примамка служат перца и различни други изкуствени леки предмети, както и червеи, риби, особено насекоми. Обаче нашият бжлгарин не може да се задоволи с това недоходно орждие и за него по-сигурно и по-доходно средство от бомбата и рибето биле, или да отбие цялото течение на реката няма. И затова, както казахме още в началото, нашите планински ручеи и езера са буквално обезрибени и пжстжрва в някои от тях се среща много на редко, а в други е изчезнала сжвсем. Това го вжрши от една страна населението, заселено в планините, което е в повечето

случаи несжзнателно; а от друга — ония, които са в постоянен контакт с планината и, за голямо сжжаление, една значителна част от нашите туристи.

А никой не се загрижва да оживи и зариви обезрибените вече наши балкански потоци, при все че пжстжрвата най-лесно може да се размножава по изкуствен начин.

Вжпросжт за изкуственото развжждане на пжстжрвата у нас, както и зарибяването и оживяването на всички наши реки и планински потоци и езера с балканска пжстжрва, е сложен за разрешение от Бюрото за рибарството при Министерството на Земледелието и джржавните имоти. Чрез изкуственото развжждане на пжстжрвата ще

Охридска езерна пжстжрва, сравнена с пжстжрва от изворите на р. Марица.

могат да се зарибят нашите реки и езера не само с нашата балканска пжстжрва, но и с други расови видове пжстжрви, които по-добре използват храната и по-бжрзо нарастват. Но необходимо е предварително да се осигурят и сжздадат всички условия, които ще гарантират успеха на риборазвжждането и зарибяването на реките и тогава да се пристжпи кжм това народополезно дело, което може да сжздаде благоденствие за населението, заселено в безплодните планински места, и истинска наслада на нашите планински туристи, любители на вждицата. Едно от условията е, нашите ентусиазирани туристи да смекчат своето жестокосжрдечие кжм пжстжрвата и да станат верна нейна стража, която да преследва всеки, който я лови в з а б р а н е н о време (от 15.X до 15.II) и с н е п о з в о л е н и средства. От тях ще зависи в голяма степен и успеха на риборазвжждането у нас.

НАШЕТО ДЕЛО

Джлгото робство беше направило бжлгарина много неподвижен и, така да се каже, вжрзан за родното му село или град. Той е познавал само най-близката им околност и на няколко километра от тях е започвал чужд за него свят. Затова шопжт от Софийско с векове е пял: „От Витоша по-високо нема, от Искарo по-далбоко нема“. На изолираността, в която е живял нашият народ, се джлжи именно и обстоятелството, че на сравнително малко пространство са се образували голями различия в физически тип, говор, носия и пр.

Малцина са били през робското време ония бжлгари, които като волни хайдуту или овчари, са могли да надникват по-далечко в тайнствените дебри на нашите планини, в царствата на самодивите, и да се наслаждават от техните „гори зелени“, „сянки дебели“ и „води студени“. Само на патронните празници на манастирите, скжтани в живописни местности, са се стичали и от по-далечни места многобройни поклонници, които в храма на тия народни светини и в окржжавашата ги величествена природа са намирали утеха и подем на духа. Това са били обикновено и единствените случаи, при които бжлгаринжт се е запознавал с друга природа, различна от всекидневната.

След освобождението любителите на природата имат вече възможност да посещават безпрепятствено близки и далечни наши краища, но интересжт кжм хубостите на освободеното ни отечество продължава да е слаб. Увеличаващата се постоянно наша интелигенция мечтаеше да види красотите на далечни и чужди планини и се вжодушевяваше от чужда природа, та трябваше Алеко Константинов да се провикне: „Швейцария ли?“, сочейки прелестите на наша Бжлгария, а народният поет да каже горчивите думи:

„Ах, ний живеем в тебе кат сжщи чужденци,
И дивни вид твой не ни' стряска, не привлича.
Рогачжт в планините по-много те обича,
По-харно те познават крилатите певци;
А ний не видим нищо, нам нищо не ни трябва,
Доволно е че даваш покривката и хляба,
И ние в тебе, Майко, ще умрем чужденци!“...

Хубостите, с които така щедро е надарена нашата родина, не останаха скрити за отзивчивите кжм хубавото наши писатели на чело с Вазова и Алеко. Те пжрви почнаха да будят у нашето общество интерес кжм природните хубости, като му дадоха не само вжзторжени описания, но и сами поведоха преди близу четвжрт век голяма група софиянци кжм Черни вржх на Витоша, за да му ги покажат. Тук, за да се турят здрави основи на делото, което имаха присжрце двамата наши велики безсмжртници, се решава основаването на пжрвото бжлгарско туристическо дружество, което да обедини единичните любители на бжлгарската при-

рода, скитащи се от време на време из „забутаните“, както се казваше, наши краища, и което да привлече в своите редове повече хора, като им открива чаровните природни красоти. Така се дава началото на организирания туризъм у нас, и той изпжрво бжрзо се развива, за да отслабне наскоро, като всяко наше начинание. За щастие обаче той не заглжхна, окопиту се пак, излезе неувредим през войните и го виждаме сега да се шири бжрзо и да намира многобройни привжрженици, особено между младежта.

На XV си сжбор през м. май т. г. в гр. Тжрново Бжлгарското Туристическо Дружество се яви с 18 клона и повече от 1800 души редовни членове. С особено доволство трябваше да се констатира че в София, дето се тури началото на туризма у нас преди само четвжрт век, вжпреки джлгите войни и настжпилото след тях униние, клонжт е броил повече от 500 членове, а сжщо така броят на организираните туристи е бил доста значителен и в градове като Тжрново (304 души), Дупница (208 души), Габрово (131 души), Враца (120 души), които имат отлични условия за развитие на туризма. Освен в изброените градове туристическото дело е закрепнало и в следните градове и села: Пловдив, Русе, Стара Загора, Казанлжк, Кюстендил, Радомир, Долна Баня, Белово, Оряхово, Плевен и Св. Врач, а по време на сжбора стжпи здраво и на брега на Черно море, в гр. Варна. От сжбора насам броят на клоновете и организираните в тях туристи се увеличава посоянно. Само в софийския клон Алеко Константинов броят на редовните членове е нарастнал над 800 души и включва в редсвете си все повече и повече високо интелигентни и сжзнателни туристи от двата пола. Особено трябва да ни радва бжрзото разрастване и преуспяване на вжзникналата едва преди едно десетилетие юношеска туристическа организация, която с право може да се нарече пепинера на бждащи сжзнателни и вжодушевени от туристическата идея членове на Б. Т. Д. Упоритата работа на младите ни другари заслужава адмириране и броят на юношите туристи, достигащ до 7000 души, организирани в 60 клона, предсказва най-хубави изгледи за бждащето на туризма у нас. Това голямо увеличение броя на организираните туристи и чувствителното разрастване на туристическото дело сами вече говорят, че бжлгаринжт се е променил значително в едно кжсо време и че на това дело у нас е турена солидна основа, че то ще процжвтява и крепне, че е негово бждащето.

Доволни от разрастването на нашето дело, нека продължаваме пак сжс сжщата ревност организационната ни работа, която е била преобладаваща през четвжртвековното просжществуване на нашето дружество. Но при това нека не забравяме,

че до сега, кога повече, кога по-малко сме занемарявали две от съществени задачи на туризма: едната — да разширяваме и разпространяваме познания за нашата страна и нейните природни бележитости, и втората — да направим последните по-лесно достъпни. Едно от най-добрите средства за постигане на първата ни задача сж излетите. В това отношение, наистина, ние не можем да се оплачем в бездействие. Числото на излетите и броят на туристите, които бродят през различните годишни времена из планини и полета, расте постоянно, а местности, които до скоро беха почти непознати, сега се посещават ежегодно от стотици туристи. Обаче не всеки турист и любител на природата може да опознае голям дел от нашите земи само чрез собствено наблюдение. Мнозинството нема възможността да стори това, поради служебни задължения, ограничени средства, домашни грижи и други улисии. Пък и най-добрите туристи не могат да видят всичко и споходят навсякъде. За много краища на нашите земи те, както и широката публика, ще научат само от описания на други, които сж ги споходили. Тук именно се прави най-малко, като изключим единичните къси описания в нашето списание, и не се използва опитността и познанията на участниците в отделни излети. Ако за всеки излет се правеха изложения с важни за туриста данни, не само биха се улеснили бъдещите излети, но вече много от клоновете щяха да имат готови пътеводители за районите си. А от колко голяма полза бихи били сказките с туристическо съдържание! Отделните клонове правят често срещи помежду си, но аз не зная нито един случай, на тия срещи да се запознават взаимно с природата на отделните клонове чрез подходящи описания на устройвани излети. И, ако могат да се придружат те с подходящи фотографически снимки или с светливи картини,

колко по-смислени биха се явили тия срещи. Във всички наши клонове затова трябва да се подготвят специални сказки върху природата и нейните бележитости в клоновия район и тия сказки да се четат както на срещите, тжй и пред другите клонове, а сжщо и в градове, дето няма клонове. Тия сказки на първо време могат да сж само обикновени описания на излети с проследяване на виденото по пътя. Светлите картини (диапозитиви), с които те ще се придружават, ще задоволят напълно насжщни нужди на всички любители на природата. Сжщо така много от клоновете на Б. Т. Д., които имат вече значителен брой хубави фотографически снимки, могат да правят постоянни изложби и да си разменяват снимки помежду си. Липсата на помещения пречи за устройване на тия изложби, и последните на много места ще останат да се желаят в бъдеще, когато всеки един клон ще си има собствен дом. Това обаче нека не пречи да се подготвят фотографически снимки и да се устройват с тях поне периодически изложби, представляващи по-голям или по-малък дел от нашите земи.

За постигане на втората ни задача пжк се правят, особено от някои клонове, упорити усилия, въпреки това, че се срещат големи пречки от пакостни ржце и недостатъчни средства. Готовите хижи, проектите за нови, маркирането и прокарване дори на пътища и пр. свидетелствува за желанието да се направи възможното в това отношение.

Тук не искам, па и не мога да се спирам обширно върху споменатите две задачи на българските туристи. Моята цел е да посоча, че те вече трябва да стоят на първ план в програмите на нашата дейност, защото не вече броят на клонове и организирани в тях членове, но степента, до която тия задачи са изпълнени, ще свидетелствуват за нашата зрелост като туристи.

К. Д-в.

ПРИКЛЮЧЕНИЯ В АЛПИТЕ

от Марк Твен.

I.

Ние наехме единствения останал водач да ни показва пътя. Той бе над седемдесетте, но би могъл да ми даде девет десети от силата си и пак би запазил изгледа на годините си. Той нарами торбите, палтата и гегите ни и ние поехме нагоре по стръмната пътека. Тежка работа бе това. Скоро старецът ни помоли да му дадем да носи и палтата и жилетките ни, и ние му ги дадохме; мъчно би могъл човек да откаже такава дребулия на един беден старец като него.

Когато почнахме възкачването, ние съзряхме

една микроскопична колибка, кацнала горе в небесата, на най-високата точка на планината пред нас. Тя бе от десната ни страна, преко тесния улей на долината. Но когато дойдохме на една линия с нея, от двете ѝ страни наизкочиха други, по-високи планини. Пътът се виеше още дълго нагоре във въздуха сред тази самотна скалиста пустиня. Пред колибката се зеленееше обрасла с трева градинка, голяма колкото една билиардна маса. Тя бе толкова стръмна и къса и свършваше тжй внезапно над пропастта, че тръпки побиваха човека само при мисълта, че въобще някой би могъл да довери

крака си на един така изложен наклон. Да предположим, че стъпи случайно на захвърлена там портокалова кора: нямаше нищо, за което да се залови, нищо не би му попречило да се отжърколи. Пет обржания ще го докарат до края и от там в пропастта. Какво страшно разстояние би изминал надолу! Ще се удари и ще отскочи два три пжти по пжтя си, но това малко би му помогнало. Аз по-скоро бих потърсил чист въздух на джгата, отколкото в една такава градина. Разстоянието до земята и там би било горе-долу сжщото, но по-е приятно да се хлзгаш, отколкото да подскачаш надолу. Не можах да разбера, как селяните се изкачваха до тази колиба: околността ѝ изглеждаше извжнредно стржмна за всичко — освен за балон.

С изкачването ни по-на високо пред нас се запровиждаха постепенно нови сжседни вжрхове и вжзвишения, скривани до сега от по-ниските гребени. От време на време се поспирвахме за малко пред тези гиганти, оглеждахме се наоколо и тжрсехме с поглед колибката. Ето я хе, там долу, далеч под нас, на един незначителен хжлм в долината. Сега тя бе толкова далеч под нас, колкото високо над нас бе, когато почнахме да се изкачваме.

След малко пжтеката ни изведе над една пропаст и продължаваше да кривули над нея, запазена с една ограда от страни. Далеч там долу погледжт долавяше сгушената в гжнките сграда на пансиона и малката долина Гастерн с поточето, чиито води се блжскаха о скалистите ѝ брегове. От тук ние можехме да хвжрлим камжк чак долу в нея. От време на време се оглеждахме на около и тжрсехме най-високата точка на пжтя и всеки пжт откривахме някой по-висок вжрж, който най-разочарователно се изпречаше точно от преде ни. Погледнехме ли надолу в долината, ние чувствувахме, че сме достигнали най-сетне истинската най-висока точка, — а в действителност тя бе още тжй далеч! Ние бяхме още в приятната сянка на гората, в царството на хубавите мжхове и накрашените с пжстри диви цветя поляни.

И наистина, цветята ни интересуваха повече от всичко. Ние сжбирахме по едно две парчета от всеки вид, който не познавахме, и така набрахме роскошни букети. Друго едно интересно забавление при изкачването ни нагоре бе преминаването през разните годишни времена, които ние определяхме по присжтствието на познати нам цветя и плодове. Например на брега на морето бе края на Август, в долината на Кандрщег, в подножието на прохода ние намерихме цветя, каквито край морето ще има едва след две три седмици. По-високо ние навлезохме в октомври и сжбирахме кичеститинтяви. Аз не си джржах бележки и сжм забравил подробностите, знам само, че следенето строежа на растителния клендар бе много интересна забава.

Още по-високо ние намерихме в голямо изобилие разкошното червено цвете, наричано алпийска роза, но не срещнахме нито един екземпляр от малкия швейцарски любимец — еделвайс. Името

му изглежда да означава, че той е едно благородно цвете и че е бяло*). Може и да е много благородно, но не е особено привлекателно, нито пжк е бяло. Мжхнатото му венче има цвета на пепелта от лоша пура и изглежда да е направено от долнокачествено сиво кадифе. То има един благороден и скромнен обичай да се промжква до най-стржмните височини, но това вероятно е за сметка на неговия изглед. Всеки случай не изглежда да има монопол на тези височини, защото често те сж осеяни с някои от най-милите цветя на долината.

През цялата сутрин, докато ние вжрвахме като хора, които разполагат с времето си, други пешаци ни настигаха и отминаваха с енергични крачки и с вида и решителния поглед на хора, които вжрвят, защото им се плаща. Те носеха широки, кжси до коленете панталони, джлги плетени чорапи и подковани, високи обувца. Това бяха джентлемени, които ще се вжрнат дома си, в Англия или Германия, и ще разказват, по колко километра от пжтеводителя сж извжрвали всеки ден.

На една самотна, скалиста тераса високо над растителния пояс ние срещнахме една вжрволица от около 25 младежи на мулета, всички от Америка. На единия край на тази тераса с навесени голи, грозни канари, които криеха в сенчестите дупки помежду им преспи вечен сняг, имаше една тесна ивица редка, отчаяна тревница. Тук в няколко колиби и сега живееше един мжж и едно семейство прасета. Този човек можеше с право да се счита за собственик на края на света, защото ако вжобще има един определен край на света, той сигурно го бе намерил.

От тук нататжк ние се движехме из една изменена от бурята пустиня. На всички страни около нас се издигаха гигантски маси, стржмни канари и купища оголени, мрачни камжни, без никаква следа и помен от растение, джрво или цвете, или пжк признак от някакво живо сжщество. Мразжт и бурята на безброй поколения сж блжскали и рушили тези канари с една безсмжртна енергия, разрушавайки ги на сжставните им части. Преспи мжжсен, стар сняг се спускаха чак до пжтеката. От време на време погледжт долавяше през жестокия обржж, що ни окржжаваше, някой величествен сжседен купол, обвит в бляскав лед, извишаваш чистата си белота високо в небесата. В сравнение с него ние изглеждахме червеи. Такова видение винаги приковаваше интереса и удивлението на човека и го караше да забрави, че вжобще има нящо грозно в света.

Спряхме за обед в едно здраво изградено малко ханче, наречено Шваренбах. То бе разположено на уединено място, заобиколено от високи вжрхове, брулено от ветровете и облаците, обливано от джжд, засипвано сжс сняг, блжскано и преследвано от бурите почти всеки Божи ден. То бе единственото обиталище в целия Гемски проход.

Тук човек имаше вжжможност за едно кжрво-

*) Edel = благороден, weiss = бял (бел. прев.).

сразително алпийско приключение. На близу се издигаше снежната маса на Големия Алтелц, който извишаваше модро чело в небесата и канеше за посещение. Аз бях обзет от идеята, да се възкача на върха му, и веднага реших да намеря нужните водачи, възжа и пр. и да тръгна. Натоварих Хяри да отиде при хазаина на ханчето и да му открие нашите намерения. Между това аз се отдадох прилежно на работа — да прочета и проумея, какво нещо бе това едно алпийско възкачване, за каквито толкова много се говореше, и как трябва да се отнася човек към него, защото в тези работи бях голям невежа. Отворих книгата на Хинчлиф „Летни месеци в Алпите“ (излязла в 1857 г.) и избрах разказа за възкачването му на Монте Роза. Той почваше: —

„Мжно е да предпазим духа си от възбуждение в навечерието на едно приключение“.

Понеже аз бях твърде спокоен, обиколих няколко пъти стаята, докато се силно възбудих. Обаче още следващите думи в разказа — че авторът на едно такова приключение трябва да става в два часа сутринта — изпариха цялото ми възбуждение. Всеки случай аз се възбудих отново и продължих да четя, как мистър Хинчлиф се облякъл при светлината на свещ и „скоро се намерил долу при водачите, които шатреели насам нататък в коридора, събирали провизиите и приготвявали всичко нужно за тръгване“, как той хвърлил поглед навън в студената ясна нощ и видял че:

„Цялото небе сияеше от звезди, по-голями и по-светли отколкото изглеждат през тежкия въздух, дишан от обитателите на по-ниските области на земята. Те изглеждаха като че ли висят от тъмния небесен свод и нежната им светлина разливаше фееричен блясък върху снежните полета в подножието на Матрхорн, който извишаваше величествената си кула в небето, чак до същето на Голямата Мечка, и увенчаваше чело си с диадема, образувана от нейните светли звезди. Никакъв звук не нарушаваше дълбокото спокойствие на нощта, освен далечният ромон на поточетата, които се спускаха от високото плато на Сан-Теодуловия ледник и падаха стремглаво над стръмни скали, докато се загубят в лабиринта на Горнерския ледник“.

След като закусили и пили кафе, към часа три и половина групата от десет души се източила от хотела Рифел и почнала стръмното изкачване. Към часа пет и половина той случайно се озърнал наоколо и видял „славната фигура на Матрхорн, която току що озарена от розовата утрин изглеждала като огромна огнена пирамида, издигаша се над пустия леден и камен океан“. След това бляскавото сияние обляло Брайтхорн и Дан Бланш; но „изпречилият се помежду ни масив на Монте Роза ни пречеше още дълго да видим слънцето, макар че целият въздух се стопли скоро след бляскавото пробуждане на деня“.

Той се взираше в гордия венец на Монте Роза и

широките снежни полета, които **вардили стръмните ѝ подстъпи**, а главният водач изказал мнение, че никой не ще може да победи тези стратни висини и да тури крака си на върха. Въпреки това групата продължавала упорито да се движи напред.

Те употребявали неизказани усилия и се изкачвали все по-високо и по-високо. Минали голямото плато, изкатерили един стръмен склон, прилепени като мухи о грубата му повърхност, и се натъкнали на една ужасна стена, от която се надвесаи големи каменни и ледени блокове, които имали изглед, като че ли ей-сега ще паднат. Обърнали се на страна да заобиколят тази стена и продължавали да се изкачват, докато пътят им бил препречен от един „лабиринт от големи снежни пукнатини“. Тук те завили пак в страни и почнали дълго, стръмно възкачване, толкова стръмно, че трябвало да вървят в зиг-заг.

Умора ги принуждавала често да спират за минутка-две. При такова едно спиране някой извикал: „Гледайте Монблан!“ и те останали изумени от голямата височина, която били достигнали, та да могат да виждат монарха на Алпите и неговите другари право зад купола на Брайтхорн, един съседен връх, висок 4171 метра.

Хората от групата се движили в една редица, всички навързани о едно здраво възже, на еднакво разстояние един от друг, така че ако някой от тях се подхлъзне, другите да могат да се облегнат на гегите си и да го спасят да не падне в пропастта стотини метри надолу. Постепенно те стигнали до един заледен гребен, извит под остър ъгъл, от едната страна на който зеела бездънна пропаст. Те трябало да го изкачат и водачът, който вървял на чело на групата, копаял стъпки в леда с ледокопката си. Щом като той премествал крака си от една стъпка в друга по-напред, и кракът на следващия след него се намествал в нея.

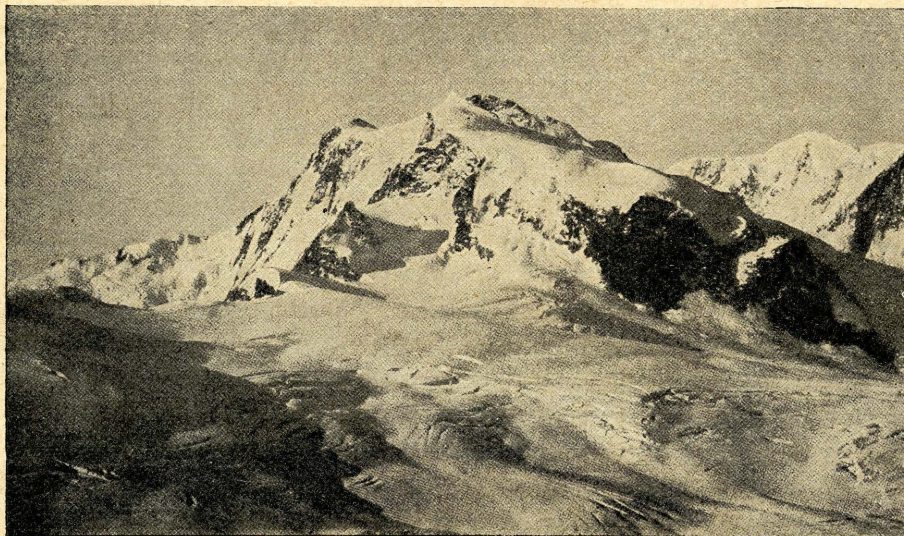
„Бавно, но с упорито постоянство ние продължавахме възкачването по тази опасна част от пътя, пише по-нататък мистър Хинчлиф, и аз мога да кажа, че за мнозина от нас бе щастие, дето вниманието ни бе погълнато всецяло от необходимостта да следим стъпките на човека пред себе си; защото докато от ляво наклонът на леда бе толкова стръмен, че никой не би могъл да се спаси, в случай че се подхлъзне, ако другарите му не биха го задържали, от десно ние можехме да хвърлим с ръка камък върху ледника, който лежеше стотини метри под нас.“

„Абсолютно необходима бе най-голяма предпазливост. И в това изложено положение ние изпитахме всичката ярост на голямия неприятел на посетителите на Монте Роза — свирепия и ужасно студен северен вятър. Ситният кат прах сняг се носеше на облаци върху ни и проникваше между дрехите ни, а ледените парчета, що отхвърчаха под ударите на Петровата ледокопка, прорязваха въздуха и потъваха в пропастта. Трябаше да

употребим всички усилия, за да се запазим, да не ги последваме и ние, и от време на време, при най-свирепия вой на вятра, ние с удоволствие забивахме гегите си в леда и твърсехме в тях здрава опора“.

След като изкатерили тази опасна стръмнина, те седнали да си починат малко с гърбове към една надслонена скала и крака увиснали над бездънната пропаст. От там те се изкачили постепенно до друг един гребен, още по-мъчен и по-опасен:

„Целият гребен бе извънредно тесен и паджг на двете му страни бе безнадежно стръмен, а ледът в междините на скалистата маса имаше на места формата на остър почти като нож ръб. Тези места, макар и не по-дълги от три до четири малки крачки,

Монте Роза (4638 м.)

изглеждаха необикновено неудобни. Но както меча, който води верующите към портите на рая така и те трябаше да бждат преминати, преди да достигнем върха на нашето желание. На едно или две места те бяха толкова тесни, че стъпвайки върху им на пръсти, добре извържати за по-голяма сигурност, единият край на крака оставаше да виси във въздуха над страшната пропаст от десно, докато другият се показваше над ледения склон от ляво, който едва ли бе по-малко стръмен отколкото скалите от десно. В тези случаи Петър ми подаваше ръка, и като протегнехме, колкото можем, ръцете си един срещу друг, той имаше възможност да направи две-три сигурни стъпки и с един скок да се намери на скалата от срещата. Тогава той се обръщаше и ме викаше да го последвам. аз предпазливо пристъпях две крачки и при третата срещах протегната му ръка, готова да улови моята, и в един миг се отзовавах при него. И другите следвах се по тоя начин. Веднаж моят крак се подхлъзна на страната над пропастта, но в същия миг аз протегнах левата си ръка, така че като паднах, обгърнах заледения край под миш-

ката си и се позакрепих за малко. В същото време хвърлих поглед към страната, на която се подхлъзнах и се готвех да стъпя с десния си крак на една издадинка в скалата, голяма колкото обикновена топка за крокет, която случайно се показваше изпод леда на самия край над пропастта. Закрепен така отпред и назад аз вярвах че бих могъл лесно да се изправа, даже и да бях сам, но трябва да призная, че такова едно положение би било ужасно. Както и да е, този път едно дръпване на вжето от страна на Петър оправя положението много скоро и аз в една минута бях на краката си. На такива места вжето указва голяма помощ“.

Така те стигнали в подножието на един куп или една пирамида, обвита в лед и посипана със сняг — най-високия връх, последното парче тръра земя между тях и пустия небесен свод. Почнали да играят ледокопките им и те скоро полазили като насекоми по повърхността му. Тук под крака на едного от групата се отропила изкопаната стъпка и той паднал и увиснал на вжето във въздуха, като паяк, докато другарите му отгоре го изтеглили пак на мястото му.

След малко групата стояла на малката площадка на самия връх, брулена от вятра и се наслаждавала на широките италиански морави и на безкрайния развълнуван алпийски океан.

Тъкмо що бях прочел до тук и Хяри се втурна в стаята, каза, че вжата и водачите били осигурени, и попита да ли съм готов. аз му отговорих, че смятам този път още да не изкачвам Алтели. Едно алпийско възкачване било нящо по-друго от това, което аз си представявах, че е, и затова разсъдих, че ние ще трябва да изучим малко по-добре разните му трудности, преди да се решим да го предприемем. Но му поръчах, да задържи водачите и им каже да ни последват в Цермат, защото смятам там да ги използвам. аз чувствувах вече, как духът за приключения почва да ме изпълва и бях сигурен, че скоро ще ме овладее лудо желание за катерене. Казах му да знае, че преди да остареем с една седмица, ние ще извършим нящо, което ще кара косите на страхливите да се кждрат от страх.

Това зарадва Хяри и го изпълни с честолюбив надежди. Той веднага отиде да каже на водачите да ни следват в Цермат и донесат всичките си принадлежности със себе си.

От английски: Пейо.

ПЪТЕВОДИТЕЛ

Пирин — вжделената мечта на нашите стари другари, която тъй мило ни напомня и до сега маршът на туристите, днес е достояние на родния туризъм и място за поклонение за всички любители на природата у нас. Нейното приказно минало, което едва ли не олицетворява в нея македонската епопея до преди Балканската война, ѝ създаде едно име, което след включването ѝ в границите на България привлича ежегодно маса поклонници от всички краища на родината. Особено усилено почна да се посещава Пирин-планина от туристи след голямата война, която — покрай всичко зло, което докара, — остави в наследство сравнително добре уредени сжобщителни средства, които я приближаваха още повече до стара България.

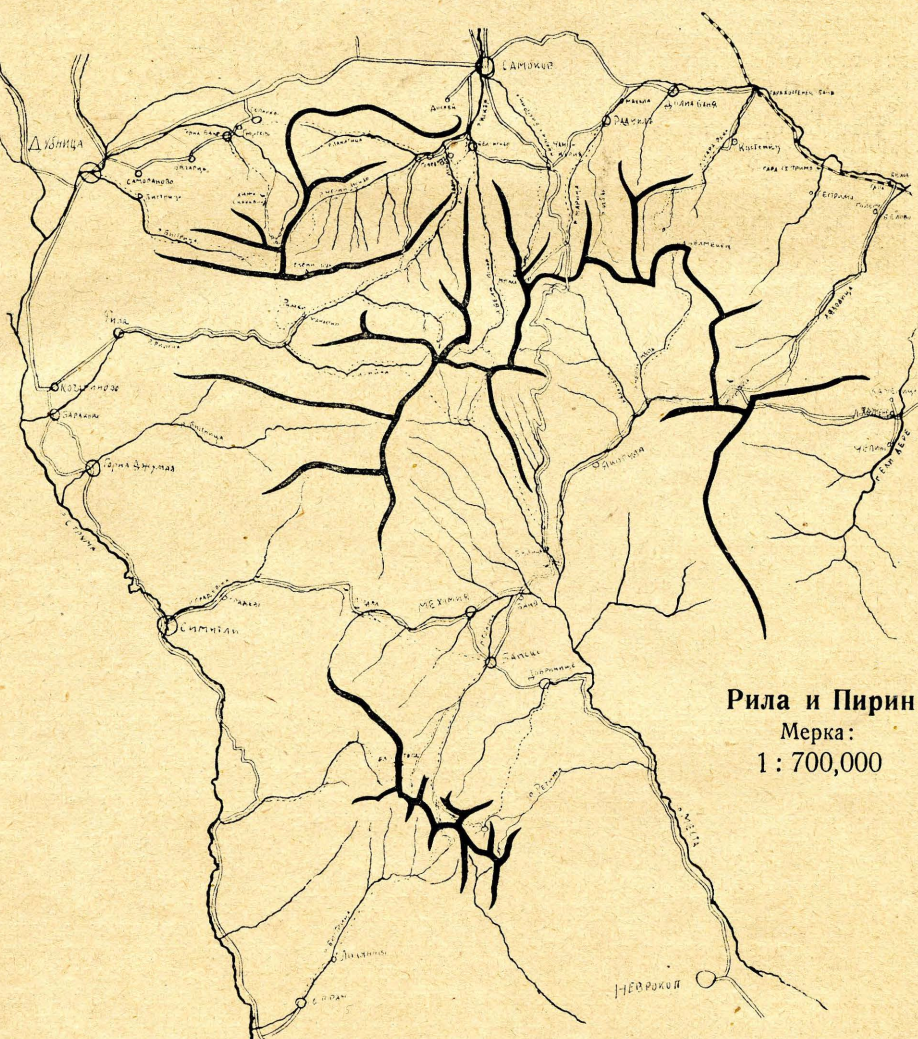
Разбира се, в това отношение има още много да се желае. А за туристическото разкриване и овладяване на Пирин предстои добра работа на нашето дружество. Като пръв опит в това отношение ние ще дадем тук последователно в две-три книжки на списанието един кратък пътеводител до Пирин и до най-високия му връх Ел-Тепе, главната, а повечето пъти и единствена цел на почти всички излетници, които отиват на поклонение в тоя чаровен край.

Главен изходен пункт за излети в Пирин и специално към Ел-Тепе е града Банско, разположен в средата на китната Разложка котловина, до самите поли на планината. Заобиколена отвред от високи планини — от запад Пирин, от север Рила, от изток Родопите, — Разложката котловина е като че ли откъсната от останала България и си остава и до днес още една приказна страна, за което не малко допринася и неспокойното време, в което живеем. Две хубави шосета водят от изток и от запад към центъра на котловината и от там сжединени в едно по долината на р. Места на юг за Неврокоп. А от север през Рила прескачат няколко конски пътеки и едно недонизкарано шосе — коларски път.

Най-близката железопътна станция до Разлога е гара Симитли на тесноколейната линия по долината на Струма (Радомир — Дупница — Горна Джумая — Петрич), с която я свързва шосето, което иде от запад. Този път, най-кжсия от Стара България за Разлога, е по-удобен за излетници от северна и, югозападна България, които от София след еднодневен пътване по железницата и усилен еднодневен марш (Симитли—Мехомия 36, до Банско 41—42 клм.) могат да се отзоват в изходния излетен пункт в подножието на Пирин. Другото шосе, откъм изток, свързва Разлога с гара Белово, железопътна станция на линията София — Пловдив, и е по-удобно за излетници от южна и източна България. То е по-дълго от първото и изисква

обикновено три прехода (гара Белово — Юндола 24 клм., Юндола—Якоруда 23 клм. и Якоруда—Банско 29 клм.). И по двете шосета прекождат денонощно (освен в неделя, срещу неделя и срещу понеделник) коли и каруци, които превозват дървен материал от Разлога за гарите и се връщат с разни стоки от гарите обратно за Разлога, и могат евентуално да се използват. И те употребяват обаче почти сжщото време (Белово—Банско 2 дена), та с използването им много не се печели. В това отношение по-голямо преимущество представлява редовното пътническо сжобщение с автомобил (камионетка) между гара Белово и Банско, който взима цялото разстояние за по-малко от един ден.

Симитли—Банско. — На гара Симитли, разположена на десния бряг на р. Струма, обикновена кржчма. Удобства за ношуване липсват. Под гарата е селото Симитли, в долния край на което, преди да се излезе от него, се отделя на десно шосето за Разлога, минава на левия бряг на Струма и поема сжс слаб наклон направо, срещу течението на Градевската река, като държи левия ѝ бряг. На около един час от гарата шосето минава край първите кжщурки, а на десетия километър през глвната махала на пржнатото далеч по долината бжлгарско село Градево. Отначало доста широка и почти гола, колкото отива по-нагоре,

Рила и Пирин

Мерка:

1 : 700,000

долината се стеснява и стръмни стени, обрасли в джб, бук и бор, се спускат от двете ѝ страни. Скоро пътят минава на десния бряг на реката, където в една пазва на долината се гушат Градевските ханчета (13 км. от гарата — чай, селска кухня). Малко по-горе шосето пресича Осеновата река, десен приток на Градевската, и продължава ту по единия, ту по другия бряг на последната сред разкошна, отначало широколистна, а по-високо иглолистна гора. Тук-там край пътя изворчета, водата на които е силно минерализирана (варовита) и не особено приятна за пиене. По-нататък пътят минава край „подпряната“ скала — граманда, надвесена над шосето канара, подпярна отдолу с обикновени пръчки, трески и пр. Народното поверие поддържа тези „подпорки“ и колчим пътник замине край нея, ако те сж оредяли, ще ги дотжкми. В горния си край долината се разширява отново, за да се слее с Предялската седловина, в подножието на която, в красиво залесено място се гушат 10 км.) Предялските ханчета. На 3 км. от тях е най-високата точка на пътя — седловината Предял, която отделя Рила от Пирин (25 км. от гарата). От височината се открива целия северозападен дял на Пирин с върховете Пирин, Даутов връх, Мехомийски Суходол, Баюва дупка и др. На изток се разтила Разложката котловина, зад която се долавят кждри-те на Ропопите, а от ляво се точи Рила планина, която от тук поради слабия наклон на южните си склонове губи значително от величествения си изглед и в сравнение с отвесните стени на Пирин наподобява второстепенна планинска верига. От тук шосето слиза в котловината, минава на 11 км. от Предял гр. Мехомия и след други 5—6 км. стига в Банско (41 км. от гарата). — От седловината се отделя в десно стария занемарен път, удобен само за пешеходци и товарен добитък, който върви успоредно в подножието на Пирин, минава през изворите на р. Изток и образувалите се от земетресението подземни дупки и стига шосето при влизането му в Банско. Този път скъсява разстоянието с около 2 км.

Белово—Банско. — Гара Белово, както и другите сжседни гари по тази линия, благодарни своето въздигане на близостта си до високи и годни за експлоатиране букови и борови гори и обещава да стане един от първите пунктове на нашата дървена индустрия. Напоследък тя се е развила в цяло селце

(772 жители — хотел, гостиница, магазин, електрическо осветление), разположено от двете страни на шосето, което води от гарата за (4 км.) село Голямо Белово. Голямо Белово е гиздаво планинско селце, сгушено в самите поли на Родопите, при излиза на р. Яденица от планината. Оттатък селото шосето навлиза в тесната долина на Яденица. Надвесени и обрасли с бук и бор канари се спускат от двете му страни и го притискат до само реката. На всеки 4—5 км. по него има по една или няколко джскорезници (чаркове, триони), а тук-там и по някой пжтен кантон.

На 20 км. от гара Белово е държавната работилница на дървен материал Гешова планина, около която се редят и няколко частни джскорезници и други постройки, които образуват цяло селище, напомняше някое алпийско селце. На около 3 км. от работилницата долината сжвсем изгубва джлбочината си и се разлива в една просторна поляна всред млади борови гори, в южния край на която, на най-високата ѝ част, сж кацнали няколко вили, хотел „Българска Швейцария“, горско училище, сега държавен санаториум, и други постройки. Това е Юндола — едно летовище с бждеще, дето и сега мнозина прекарват летниг горещини. Няколко вили и хотелжт сж недостатъчни да дадат подслон на ежегодно растящия брой летовници, много от които се настаняват под палатки. Гледката, която се открива от юг и югозапад, е велколепна. На преден план и джлбоко на юг се диплят и кржтосват в хиляди гжнки Родопите, зад тях на югоизток се крие китната като градина Разложка котловина, в джното на която величествено се издига масивжт на Пирин.

Под хотела в лево се отделя шосето, което иде от Лжджене (Чепино). На 6 километра от хотела е старата тур-

ска граница Чисто Тепе, където сега има ханче. От тук шосето почва да слиза, криволичейки по хребетите, и на 10 км. от Чисто Тепе навлиза в долината на р. Черна Места (джскорезница), която малко по-надолу (3 км.) се сжединява с р. Бяла Места (джскорезница). На 17 км. от Чисто Тепе шосето влиза в голямото село Якоруда (3373 жители, поща и телеграф, хотел, електрическо осветление). От Якоруда все по течението на Места шосето минава край (9 км.) помашките Дагонски колиби и (15 км.) Беличкото ханче, малко преди което се сжединява с шосето идяще от с. Белица. От Беличкото ханче пътят се отделя от реката и взима западна посока по нанагорнишето на

По долината на р. Яденица (фот. Ив. х. Радонов)

едно последно и крайно разклонение на Рила. От най-високата точка на пътя се открива, вече отблизу, високата Разложка котловина. От тук пътя се спуска надолу и на 8 км. от Беличкото ханче влиза в селото Баня (1500 жители), с топли минерални (серни) извори. Пред селото се отделя в десно шосето за (5 км.) гр. Мехомия, а отатък селото продължава за (6 км.) Банско и от там за Неврокоп.

Пътеки през Рила. — За излетници, които разполагат с повече време и не се боят от нощуване на открито, сж за предпочитане пътеките през Рила, които позволяват да се свърже посещението на двете най-високи и най-красиви наши планини. Без да даваме тук подробно описание на пътеките, ще споменем само главните от тях за ориентирване на желаещите да посетят и двете планини. Една от тези пътеки води от Рилския манастир отначало малко надолу по Рилската река до вливането в нея на р. Илийна и оттам нагоре по долината на последната. В горния край на долината, при един завой на реката на северо-изток, тжко преди пътеката да мине пак на десния бряг на реката, се отделя в десно стржмна пътека право нагоре. По нея се излиза на билото в десно под върха Ай-Гидик, отдето пътеката почва да слиза все по билото на хребета, който се спуска право на юг, към седловината Предал (тази пътека не е отбелязана в картата). В ляво от нея се отделят пътеки, които през ред селца водят към Мехомия. Трябва да се внимава да се не слезе много рано в реката, по която има сжщо удобна пътека, която върви повечето из гора, но много заобикаля. Най-прека е тази, която напуска билото по един хребет, който се спуска на юго-изток почти право към Мехомия. Тя минава през селото Бачево.

Друга пътека води по р. Бели Искър. От Самоков по шосето край Искъра (левия бряг), което минава реката над местото, дето се сждиняват Бели и Черни Искър. Отатък моста на лево за село Бели Искър, откъдето почва пътеката по левия бряг на реката. В джното на долината (Демир Капия), където реката завива на запад, над един стар говедарник на десния ѝ бряг се прозира в шубрака камениста пътека, която води отначало стржмно нагоре, после извива сжс слаб наклон по платото на изток, паралелно на отвесната стена отдесно и не далеч от нея, и по един език, който се спуска от тази стена на север, се покачва на билото ѝ, и слиза от другата ѝ страна право на юг. Тук-таме из тревата пътеката се двои и губи, и трябва да се джржи все десния бряг на стржмната долина, докато се стигли на добре очертана пътека. Тази завива на югоизток през хубава гора (местност Семково) и излиза пак на един хребет (да не се слиза в реката на десно!) над гората и по него слиза в с. Белица, откъдето по шосе се излиза при Беличкото ханче на пътя Якоруда — Банско.

Друг един хубав път е царското шосе от Чамкория (казармата) през Ситняково (летен дворец) и Сарж Гйол (ловджийски павилион), което продължава нагоре по долината на Марица и по южния ѝ приток (Баш Марица) изкачва билото на планината на 2400 м. височина (29 км. от Самоков). Тук то е недоизкарано и на слизане от другата страна доста развалено и невжзможно за кола. От билото се открива великолепна картина на юг, особено към Пирин, който изпжква с всичкото си величие. От тук пътят слиза сжс слаб наклон, минава край едно езеро, джржи все височината, скоро навлиза пак във вековна борова гора и след джлго кривулене из нея слиза в долината на р. Ветричка, по която стига селото Белица. Разстоянието Самоков—Банско по този път е около 80 км. Но пътят е един от най-красивите планински проходи в Рила.

Забележка. — Картата, която даваме тук, е само една ориентировачна скица, без претенции за топо-

графическа точност и пжлнота. Предназначена за общо ориентирване на желаещите да посетят тези две наши най-високи планини, тя дава в грубо очертание само главните планински гребени, по-голямите реки, пжтищата и по-важните пътеки, както и главните населени пунктове. Не е отбелязана по едно опущение тесноколейната линия, която продължава от Дупница на юг по шосето до р. Струма, а оттам все по реката, без да се отдалечава много от нея, до Петрич, като на няколко места я пресича, докато шосето минава Кресненското дефиле високо над реката.

Ив. х. Радонов и Пейо.

ДРУЖЕСТВЕН ЖИВОТ

Съобщения на Централното Настоятелство. — Измененият от лятонния сжбор дружествен устав, надлежно утвжрден от Министерствата на Просвещението и на Вжтрешните работи, е вече разпратен на клоновете, настоятелствата на които ще трябва в най-скоро време да се занимаят с него и с измененията, които ще трябва да се направят в клоновите им уставы, за сжгласуването им с него. Сжс специално окржжно, с което им изпраща по няколко екземпляра от новия дружествен устав, Централното Настоятелство изброява подробно точките, на които в случая клоновите настоятелства ще трябва да обжрнат особено внимание. Необходимо е ревизията на клоновите уставы да стане колкото се може по-скоро, за да може от началото на идната 1923 година да се организира работата окончателно в духа на новия устав. Всички дружествени членове — не само членовете на клоновите настоятелства — трябва да се проникнат от необходимостта за една здрава организация на родния туризъм и от пжрвото условие за нейното поджржане: изпжлнение на време разпоредбите на устава и сждействие за постигане на дружествените цели.

— Наред с излетната дейност на клоновете между средствата за постигане на дружествените цели стои и усилената просветна и културна работа, най-доброто време за която е именно зимният сезон. В това отношение обжржваме вниманието на всички дружествени членове върху статийката Нашата задача, поместена в тази книжка на списанието. Нека всички вземем по-присжрце задачите, които сами сме си поставили, и се погрижим и сждействуваме за уреждането на сказки и беседи в сврзка с дружествените цели. Не е зле да се действа по-настоятелно в това отношение пред ония дружествени членове, които биха могли да бждат полезни. Сжбирането на материали и сжздаването на една родна туристическа литература, от каквато се чувствува голяма нужда, чака нас туристите.

— Друга една задача на клоновете през зимния сезон е организирането на излетни каси, значението на които е извжнредно голямо, особено за устройването на по-далечни излети. Необходимо е да се тури начало, макар и скромно, — скоро то ще укаже благотворно влияние и ще даде потик за в бждеще.

— Пред вид на появилите се напоследжк из печата съобщения за непристойно джржане на посетители в манастири и за нанесени вреди на оvoidни градини и училищни помещения по селата, приписвани все на „туристи“, клоновете трябва да бждат особено внимателни в това отношение при уреждането официални излети.

По сжщия повод Централното Настоятелство се е обжрнато с писма до Св. Синод и Министерството на Народното Просвещение, в които като отхвжрля всяко участие на членове на Б. Т. Д. в подобни безчинства, моли казаните учреждения да наредят потребното да не се отказва гостоприемство и подслон на последните, като се изисква предварително легитимирането им като туристи — членове на дружеството ни. За-

това необходимо е, всички дружествени членове при всеки излет, който те правят, бил той официален или не, по железницата или само пеш, да носят със себе си своята туристическа членска карта и при всеки необходим случай да се легитимират като туристи-членове на дружеството.

Враца. — Пред нас е отчетът на Врачанския клон Веслец от Б. Т. Д. за дейността на клона през първото полугодие на текущата дружествена година. В началото на годината клонът е броил около 180 члена, от които само 120 редовни. С настъпването на пролетта клонът устройва редовно всеки неделен и празничен ден излети, на които винаги взимали участие и гости, и числото на членовете почва да расте. Повечето от взелите участие в излетите гости сж се записвали за членове. За това не малко е спомагала и уредената систематическа пропаганда на туризма между гражданството. Откриването на излетния сезон е станало на 30 април с една феерична нощ, която е привлякла вниманието на гражданите върху туристите. Огньове и ракети от околните височини, на които от площада на града отговаряли други, възвестявали зова на туристите за единение с природата. Освен специалните излетни обяви, за разгласяването на всеки излет и привличането на повече гости се е грижила една група изпитани членове, ревностни туристи. До края на м. август клонът устройва всичко 15 излета, някои от които няколкодневни и излети-срещи сж сжседните клонове Кайлъшка долина — Плевен (до манастира Св. Илия при гара Струпец и до Леденицата) и Алеко Константинов — София (до Черепишкия манастир и Леденицата). Клонът е взел живо участие в следсборния излет от Търново до Габрово — Казанлък и в Рилските тържества по случай освещаването на хижа „Скавица“ с излет до Седемте езера, Рилския манастир и Мусала. Всички излети сж били добре посещавани. Между излетниците царували винаги единопущи и задушност, което е припечелвало нови членове на клона.

През зимния сезон клонът тжжми да уреди излети до някои близки градове, за пропаганда и агитация за образуване на нови клонове на Б. Т. Д., кждето още няма такива.

В състава на настоятелството е станала промена, като на местото на заминалия за чужбина негов член (и председател) г. Константин Партов е влязъл подгласникът г. Никола Стубленски.

Нови клонове. — Група възрастни членове от юношеското туристическо дружество Плиска в гр. Шумен сж взели инициативата за основаването на клон от Б. Т. Д. в този град. Приготвленията за образуването на клона сж напреднали и в началото на новата година клонът ще може да почне своя живот. Името на клона ще бъде Висока Поляна. — В Централното Настоятелство има сведения за образуването на клон от Б. Т. Д. и в село Рила, Дупнишко, който ще носи името Елени връх.

За списанието. — Редакцията сжжелява твърде много за тжй дългото забавяне на първите три книжки от дружественото списание. Четвъртата книжка е вече под печат и наскоро ще излезе и тя. Взети сж мерки за осигуряване редовното излизане на другите книжки. Това обаче зависи извънредно много и от изправността на нашите абонати и главно на клоновете на дружеството, които умоляваме да побързат с издължаването на абонамента за първото полугодие, а които имат възможност и за второто, за да може поне през него да не се бави излизането на книжките. Необходимо е освен това клоновете да уредят окончателно въпроса относно броя на записаните от тях членски и външни абонати. Умоляват се сжщо и всички частни лица, членове или не, у които има по-

кани сжс записани абонати на списанието, да побързат с изпращането им в редакцията заедно сжс сжбраните срещу тях суми, за да се установи точното число на абонатите и им се изпратят излезлите вече книжки.

Редакцията счита за свой приятен дълг да изкаже тук благодарността си кжм председателя на Централното Настоятелство г. Илия Антонов и члена от Софийския клон г. Ив. Ламбов за записаните от първия 150 (сто петдесет) и от втория 50 (петдесет) външни абонати.

Фонд Български Турист. — Сжгласно чл. 50 на изменения дружествен устав кжм Централното Настоятелство се образува фонд Български Турист, като едно от средствата за постигане културните задачи на дружеството. Приходите на този фонд сж редовни — от абонаменти на списанието и от такси за обявления, и извънредни — от помощи от държавни и други учреждения, частни дарения, излишци от бюджета на Ц. Н. и от специално за този фонд уреждани от клоновете забави. Редовните приходи служат за редовното издаване на дружественото списание „Български Турист“, а извънредните за неговото подобрене, за художествени приложения кжм сжщото и за други дружествени издания в областта на родния туризъм, а в случай на нужда и за осигуряване редовното излизане на списанието. За заздравяване на фонда сж от значение главно неговите извънредни приходи, между които първо място заемат урежданите специално в негова полза забави, беседи, вечеринки от клоновете и частните дарения. Първо такова дарение фонда получи от ветерана на Софийския клон Алеко Константинов от Б. Т. Д. г. Ив. Ламбов, член на контролния съвет на дружеството ни, който внесе като пръв дар сумата 100 лева и се отказа в полза на фонда от принадлежащата му се отстъпка за записаните от него частни абонати на списанието на сума 498 лв. Подобно дарение направи и членът на сжщия клон г. Н. Дундаров, който отстъпи на фонда 55 лв., принадлежащи му се като отстъпка за записаните от него частни абонати на дружественото списание.

БЪЛГАРСКИ ТУРИСТ. Месечно илюстрирано списание за туризъм и родинознание — Орган на Българското Туристическо Дружество — Препоръчано от Министерството на Народното Просвещение с окръжно № 1793 от 27 януари 1922 г. Година XV (септември 1922—юни 1923). Абонамент: за членове на Б. Т. Д. и Ю. Т. С. годишно 40 лв., а за нечленове 50 лв., платими наведнаж или на два пъти (половината при запиването и половината през м. януари), за чужбина 80 лв. На настоятели се прави отстъпка за записани нечленове на двете туристически организации: за 6—10 абонамента 10%, за 11—15 абонамента 15% и за 16 и повече абонамента 20%. Отделна книжка струва 6 лева. Всичко, шо се отнася до списанието, да се изпраща до Редакцията на сп. **Български Турист**, София, ул. Солун, № 23.

Туристи, разпространявайте Български Турист!

Редактор: **Ив. Велков.**

Придворна Печатница.